

Berdasarkan maklumat yang diperoleh dari pelbagai sumber dan maklumat yang diperoleh daripada kerja lapangan, kerajaan Melayu Beruas merupakan sebuah kerajaan yang berdiri pada akhir abad ke-13 Masihi. Kerajaan ini terdiri daripada dua kawasan utama iaitu Kawasan Selatan yang terdiri daripada Kawasan Beruas dan Kawasan Manjung. Kawasan Beruas terdiri daripada beberapa negeri kecil yang terdiri daripada kerajaan-kerajaan kecil yang berdiri sekitar abad ke-15 Masihi.

Jurnal Arkeologi Malaysia, 27, 2014

Temuan jumpaan permukaan yang menyokong data ekskavasi dan kronologi tapak Kerajaan Melayu Beruas yang telah berlangsung pada abad ke-15 Masihi

oleh

MOHD HASFARISHAM ABD HALIM*, MOHAMAD HANIF MD. NOOR
DAN MOKHTAR SAIDIN*****

Abstraks

Kajian arkeologi telah dijalankan di kawasan Beruas-Manjung oleh Pusat Penyelidikan Arkeologi Global, Universiti Sains Malaysia pada tahun 2009-2010 dengan tujuan utama ialah untuk mendapatkan data in situ tentang Kerajaan Melayu Beruas dan juga Kerajaan Gangga Nagara. Hasil kajian telah dapat dikumpulkan dalam tesis kedoktoran salah seorang penulis iaitu Mohamad Hanif dalam disertasi beliau yang dihantar pada tahun 2011. Antara dapatan utama kajian tersebut ialah dapat memberikan pentarikhan kronometrik yang mengesahkan Kerajaan Melayu Beruas wujud sekitar abad ke-15 Masihi dan Kerajaan Gangga Nagara pada abad ke-6 Masihi. Walau bagaimanapun, kertas kerja ini hanya akan membincangkan hasil survei lapangan yang telah dipertanggungjawabkan kepada penulis pertama, yang telah menemui banyak jumpaan permukaan berupa pecahan tembikar, seramik, syiling dan tampang yang

* Pelajar Sarjana PPAG, USM

** Pensyarah UITM Sri Iskandar

*** Pengarah PPAG, USM

mengesahkan bukti kewujudan tamadun di kawasan ini seperti hasil ekskavasi yang telah dilakukan pada tahun 2011.

Kata kunci: Kerajaan Beruas, Kerajaan Gangga Nagara, pentarikhkan kronometrik

Pendahuluan

Kewujudan Kerajaan Melayu Beruas (KMB) telah berjaya dipentarikhkan melalui pentarikhkan radiokarbon iaitu tahun 1460 (Beta-262223) dan 1480 (Beta-261825) melalui ekskavasi di tapak Pengkalan Bharu, Pantai Remis, dan tahun 1450 (Beta-262813) di tapak Kampung Kota, Beruas (Mohamad Hanif 2011: 20). Pentarikhkan ini mengukuhkan pandangan sarjana terdahulu yang menyatakan bahawa kerajaan ini wujud sekitar abad ke 15 Masihi yang menjadi tumpuan para pedagang.

Catatan pengkaji China menyatakan bahawa KMB dikenali dengan nama Cho Pu dan pengkaji Arab menyebut Beruas dengan panggilan Zabaj. Kerajaan ini dikatakan berpusat di Kota iaitu di Kampung Kota sekarang ini (Abdul Halim 1977:81). Kawasan perdagangan terpenting KMB dikatakan terletak di Dendang yang tidak jauh daripada Kampung Kota. Beruas dilaporkan menjalankan aktiviti perdagangan emas dan bijih timah (Fawzi 1986: 9). Kerajaan ini turut menjalankan perusahaan jongkong timah dan pembuatan labu berdasarkan penemuan artifak tersebut di kawasan Beruas (Kamarul 1989: 3).

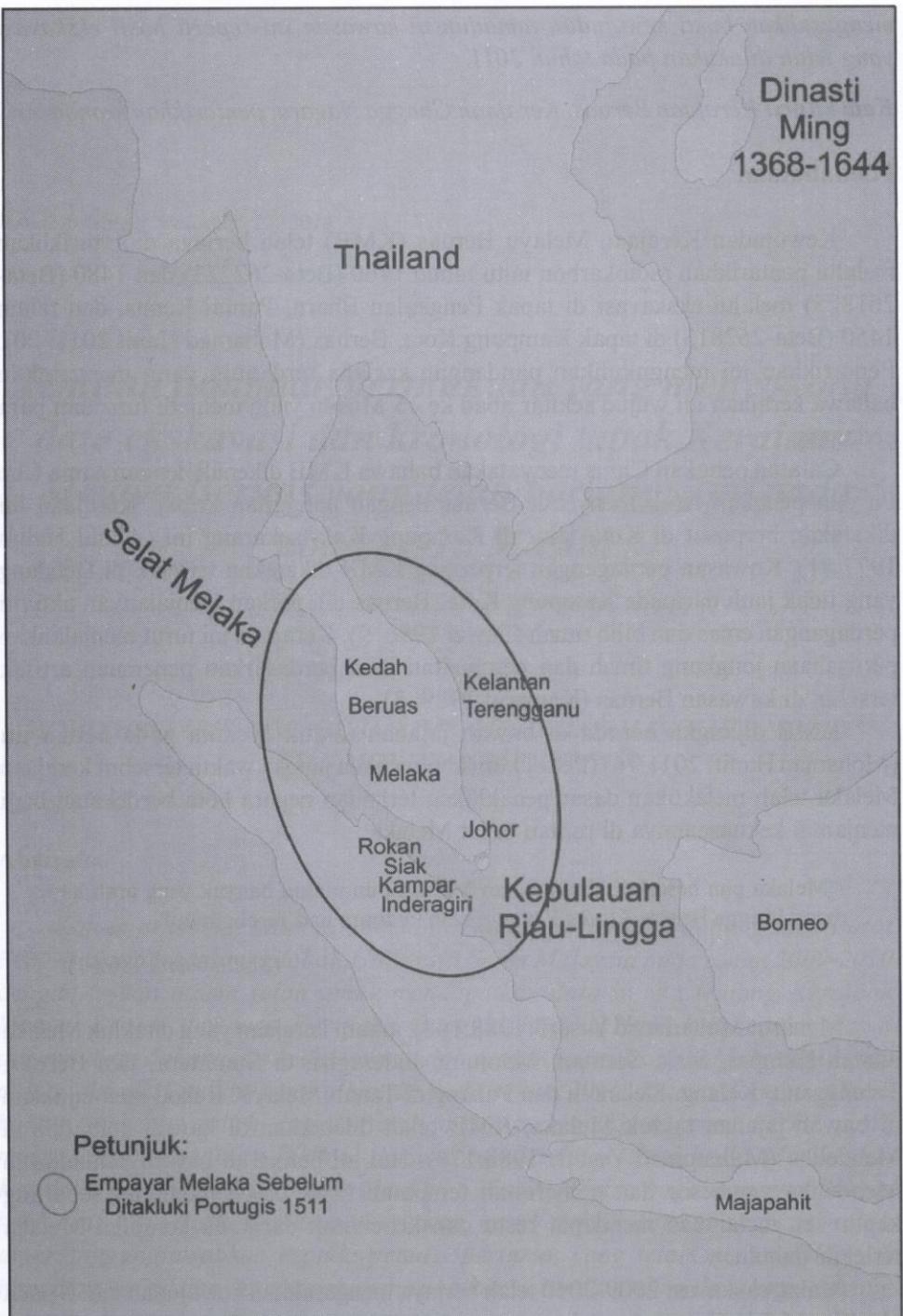
KMB dijangka berada di bawah jajahan takluk Melaka pada ketika itu (Mohamad Hanif: 2011:76) (Peta 1). Ini kerana pada jangka waktu tersebut kerajaan Melaka telah melakukan dasar penaklukan terhadap negara kota berdekatan bagi menjamin kekuasaannya di rantau Selat Melaka.

“Melaka pun besarlah, dan jajahan Melaka pun makin banyak yang arah ke barat hingga Beruas, Ujung Karang, arah ke timur had Terengganu”.

(Shellabear:1986:61).

Menurut Muhammad Yusoff (1988:168), antara kerajaan yang ditakluk Melaka adalah Kampar, Siak, Siantan, Manjung, Inderagiri, di Sumatera, dan Beruas, Terengganu, Kelang, Kelantan dan Pahang di Tanah Melayu. Rekod menunjukkan di bawah jajahan takluk Melaka, KMB telah diletakkan di bawah pentadbiran Mendelika (Muhammad Yusoff: 1988:170). Hal ini bererti di bawah pentadbiran Mendelika pembesar dan pemerintah tempatan tidak boleh membuat sebarang keputusan melainkan mendapat restu dan kebenaran daripada kerajaan Melaka terlebih dahulu.

Maka, ekskavasi 2009-2010 telah berjaya mengesahkan kewujudan KMB pada abad ke-15 Masihi sekurang-kurangnya di dua kawasan di Beruas-Manjung iaitu di Kampung Kota dan Pengkalan Bharu. Sebelum ekskavasi dijalankan, satu survei terperinci telah dilakukan untuk mencari kawasan paling berpotensi berdasarkan

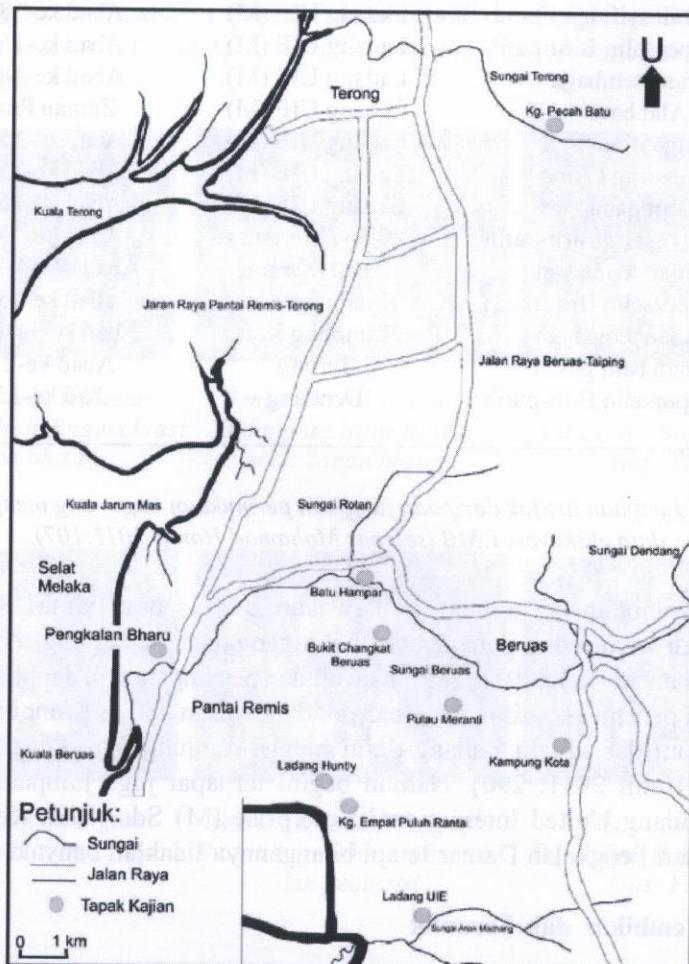

Peta 1: Jajahan Takluk Melaka sebelum 1511 (selepas Abdul Latiff:1984:46)

jumpanan permukaan yang ditemui.

Metodologi Kajian

Kajian terhadap persejarahan Beruas telah dilakukan dengan kaedah survei dan ekskavasi. Survei dilakukan dengan cara berjalan kaki bagi satu-satu kawasan untuk mengenal pasti potensi sesebuah kawasan. Antara kawasan yang telah dilakukan survei ialah di Kampung Kota, Pulau Meranti, Batu Hampar, Kampung Pecah Batu Terong, Ladang Huntly, Kampung Empat Puluh Rantai, Ladang United International Enterprise (M) Sdn. Bhd. (Sungai Anak Machang) dan Bukit Changkat Beruas (Peta 2). Hasil survei telah menemukan serpihan tembikar, seramik selain tampang dan syiling (Jadual 1).

Peta 2: Lokasi tapak yang dilakukan aktiviti survei dan ekskavasi di Beruas
(Selepas Mohamad Hanif 2011: 2).

Jenis Artifak	Lokasi	Pentarikhkan Relatif
Cengkerang	Pengkalan Bharu	Abad ke-15 Masihi
Serpihan Tembikar	Tanjung Ara	Abad ke-18 Masihi
Duit syiling	Tanjung Ara	Abad ke-19 Masihi
Sisa besi	Batu Hampar	Abad ke-16 Masihi
Serpihan tembikar	Batu Hampar	Abad ke-16 Masihi
Susunan batu granit	Batu Hampar	Abad ke-15 Masihi
Duit syiling	Bukit Changkat Beruas	Abad ke-17-18 Masihi
Serpihan porselin Biru-putih	Bukit Changkat Beruas	Abad ke-15 Masihi
Serpihan tembikar	Bukit Changkat Beruas	Abad ke-13-14 Masihi
Batu hemetit	Ladang Huntly	Zaman Gangga Negara
Sisa besi	Ladang UIE (M)	Abad ke-18 Masihi
Duit syiling	Ladang UIE (M)	Abad ke-18 Masihi
Serpihan porselin Biru-putih	Ladang UIE (M)	Abad ke-15 Masihi
Barang tembaga	Ladang UIE (M)	Abad ke-18 Masihi
Alat batu	Ladang UIE (M)	Zaman Prasejarah
Ingot timah	Ladang UIE (M)	Abad ke-15 Masihi
Duit syiling China	Ladang UIE (M)	Abad ke-15 Masihi
Tampang	Ladang UIE (M)	Abad ke-15 Masihi
Serpihan porselin Biru-putih	Pulau Meranti	Abad ke-15 Masihi
Serpihan tempayan	Pulau Meranti	Abad ke-14-15 Masihi
Serpihan porselin Biru-putih	Kampung Kota	Abad ke-15 Masihi
Serpihan tempayan	Kampung Kota	Abad ke-14-15 Masihi
Susunan batu granit	Terong	Abad ke-2 Masihi
Serpihan porselin Biru-putih	Dendang	Abad ke-15 Masihi

Jadual 1: Jumpanan artifak daripada jumpaan permukaan bagi yang mengukuhkan data ekskavasi KMB (selepas Mohamad Hanif: 2011:107).

Hasil jumpaan permukaan di kawasan Beruas dan Pantai Remis telah membuktikan kewujudan penempatan perdagangan di sepanjang tebing Sungai Beruas (Mohamad Hanif 2011: 289). Kewujudan penempatan ini dapat dicadangkan berdasarkan penemuan artifak yang banyak di kawasan antara Kampung Kota dan Pulau Meranti dan antara Padang Serai hingga Tanjung Ara, Pengkalan Bharu (Mohamad Hanif 2011: 290). Namun begitu terdapat juga jumpaan artifak di kawasan Ladang United International Enterprise (M) Sdn. Bhd. (Sungai Anak Machang) dan Pengkalan Damar tetapi bilangannya tidaklah banyak.

Serpihan Tembikar dan Seramik

Antara kawasan yang dijalankan aktiviti survei adalah Ladang United International Enterprise (M) Sdn. Bhd. (Sungai Anak Machang), Pantai Remis, Perak. Kordinat kawasan ini adalah 04°23.105' Utara, 100°43.074' Timur dan 22

meter di atas aras laut. Survei di kawasan ini telah menemui banyak serpihan tembikar dan seramik di permukaannya. Namun begitu, ekskavasi cubaan di beberapa petak tidak mendedahkan bukti menyakinkan kewujudan KMB di ladang ini (Mohamad Hanif 2011:194-199).

Serpihan-serpihan tembikar dan seramik dikatakan menjadi bukti kepada masa lampau adalah kerana ia agak sukar musnah dan dapat bertahan di dalam tanah. Perkara ini pastinya dapat memberi interpretasi mengenai sosio-budaya masyarakat ketika itu. Selain dapat menerangkan mengenai gaya hidup, ianya juga menggambarkan jaringan perdagangan kuno, baik yang bersifat tempatan maupun antarabangsa (Nurhadi Rangkuti, et al. 2008: iii).

Antara penemuan serpihan tembikar dan seramik di kawasan ini adalah seperti Jadual 1. Serpihan tembikar dan seramik juga ditemui sebagai jumpaan permukaan di Kampung Kota, Pengkalan Bharu, Pulau Meranti dan Pengkalan Damar (Jadual 2). Kawasan ini turut mendedahkan bukti jumpaan serpihan tembikar dan seramik perdagangan.

Jenis: Tembikar Tanah
Bahagian: Bibir Ragam hias:
Tanpa hiasan

Jenis: Tembikar Tanah
Bahagian: Bibir Ragam hias: Tanpa hiasan

Jenis: Tembikar Tanah
Bahagian: Badan Ragam hias: Flora

(a)

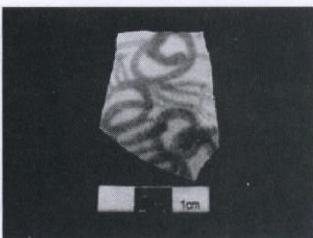
Jenis: Seramik Bahagian:
Badan Ragam hias: Flora

Jenis: Seramik Bahagian:
Badan Ragam hias: Garisan
dan geometri

Jenis: Seramik
Bahagian: Badan Ragam
hias: Flora

(b)

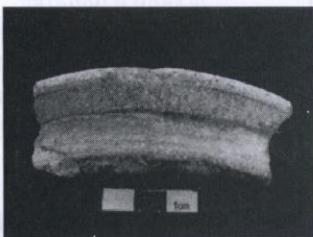
Jadual 1: Contoh serpihan tembikar dan seramik yang ditemui di kawasan ladang kelapa sawit UIE Selatan, Pantai Remis, Perak. Terdapat jumpaan (a) serpihan tembikar jenis lakaran dan tanpa lakaran dan (b) seramik dengan ukiran flora selain garisan dan geometri.

Serpihan Seramik Pengkalan Damar

Longitud 100° 43.131'
Latitud 04° 30.365'
Altitud 16m

Jenis: Seramik
Bahagian: Badan
Ragam hias: Garisan dan geometri

Serpihan Tembikar Pengkalan Bharu

Longitud 100° 38.259'
Latitud 04° 28.911'
Altitud 18m

Jenis: Tembikar Tanah
Bahagian: Bibir
Ragam hias: Tanpa lakaran

Serpihan Tembikar Kampung Kota

Longitud 100° 46.298'
Latitud 04° 28.699'
Altitud 22m

Jenis: Tembikar Tanah
Bahagian: Bandar
Ragam hias: Tanda tali

Serpihan Seramik Pulau Meranti

Longitud 100° 45.431'
Latitud 04° 28.431'
Altitud 20m

Jenis: Seramik
Bahagian: Dasar
Ragam hias: Tulisan

Jadual 2: Contoh jumpaan serpihan tembikar dan seramik yang direkodkan di kawasan Pengkalan Damar, Pengkalan Bharu, Kampung Kota dan Pulau Meranti.

Jumpaan permukaan pecahan tembikar dan seramik ini sama yang ditemui oleh Mohamad Hanif (2011:214-271) dalam ekskavasinya di tapak Pengkalan Bharu dan Kampung Kota (Mohamad Hanif 2011:214-271). Ini menunjukkan jumpaan permukaan ini kemungkinan besar mewakili KMB.

Tampang dan Syiling

Selain daripada jumpaan serpihan tembikar dan seramik, survei juga menemui jumpaan syiling dan tampang yang juga mungkin membantu membuktikan kewujudan KMB. Hal ini secara jelas menerangkan secara langsung mengenai aktiviti yang berlangsung di kawasan Beruas. Malah jumpaan syiling dan tampang ini juga menjadi bukti jelas aktiviti perdagangan yang berlaku di kawasan ini.

Survei telah menemui hanya satu artifik tampang sahaja (Foto 1) iaitu di kawasan Sungai Anak Machang Tampang ini diperbuat daripada timah, dengan berat 137.0 g, panjangnya adalah 37.38mm dan tebalnya adalah 23.54mm. Walaupun hanya satu sahaja tampang ditemui semasa aktiviti survei, tampang jenis ini turut terdapat dan dipamerkan di Muzium Beruas. Ini menunjukkan taburan dan penghasilannya agak meluas. KMB pernah direkodkan menjalankan perusahaan menghasilkan tampang yang diguna pakai dalam sistem ekonominya. Tampang tersebut dihasilkan dalam bentuk bongkahan.

"Kebanyakannya bungkah-bungkah itu dikilang di negeri Perak seperti di Bruas, Bidor, Kinta, dan juga di Ipoh...."(Mohd. Kassim:1989:12)

Foto 1: Tampang yang ditemui di kawasan ladang UIE Selatan (Sungai Anak Machang) yang berkordinat Longitud 100° 43.066' Timur; Latitud 04° 23.158' Utara dan Altitud 23m di atas aras laut membuktikan kewujudan perusahaan ekonomi perdagangan KMB.

Selain tampang, survei juga menemui syiling (Foto 2-Foto 4). Syiling merupakan satu bahan yang keras, biasanya logam yang akan digunakan bagi tujuan perdagangan. Nilai syiling tertinggi biasanya sama atau lebih rendah daripada nilai terendah bagi wang kertas. Syiling adalah alat yang digunakan sebagai medium pertukaran barang bagi menggantikan sistem tukar barang (sistem barter) yang selama ini diamalkan oleh masyarakat dahulu. Tempoh peralihan ini wujud selepas

berlaku kekangan dalam menjadikan sistem barter sebagai medium pertukaran tunai terbaik akibat kesulitan dan masalah yang wujud semasa pelaksanaannya. Ciri pembuatannya sama iaitu menggunakan timah tetapi saiznya berbeza-beza mengikut nilainya.

Syiling yang dijumpai di Beruas ini juga dibuat dengan menggunakan logam. Walaupun terdapat jumpaan wang syiling daripada zaman kolonial, logam tetap menjadi medium kepada pembuatannya. Syiling China yang ditemui di Beruas ini juga menjadikan logam sebagai bahan asas pembuatannya.

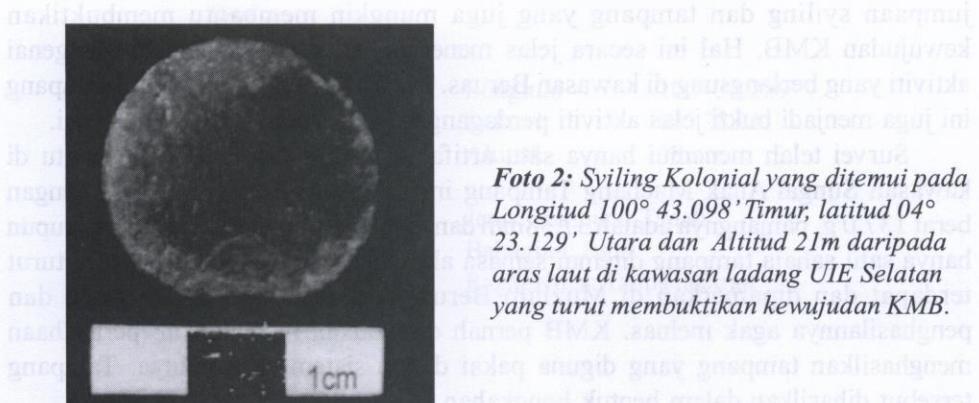

Foto 2: Syiling Kolonial yang ditemui pada Longitud 100° 43.098' Timur, latitud 04° 23.129' Utara dan Altitud 21m daripada aras laut di kawasan ladang UIE Selatan yang turut membuktikan kewujudan KMB.

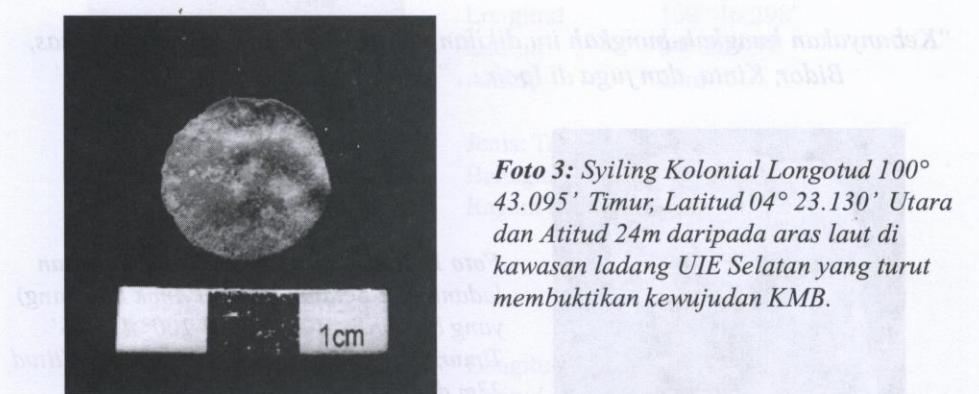

Foto 3: Syiling Kolonial Longitud 100° 43.095' Timur, Latitud 04° 23.130' Utara dan Atitud 24m daripada aras laut di kawasan ladang UIE Selatan yang turut membuktikan kewujudan KMB.

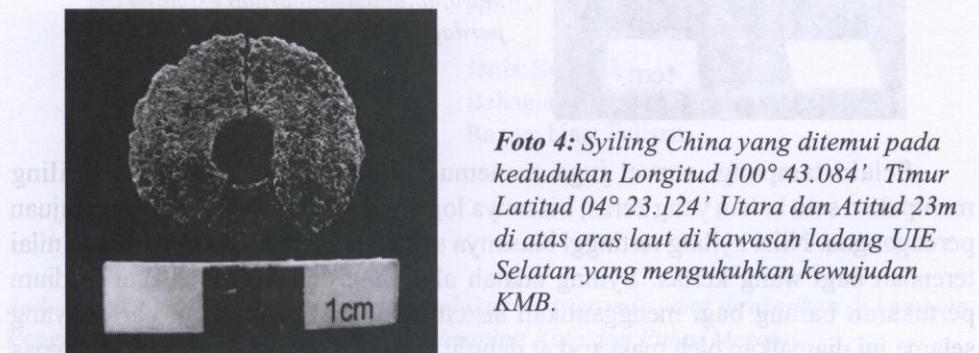

Foto 4: Syiling China yang ditemui pada kedudukan Longitud 100° 43.084' Timur Latitud 04° 23.124' Utara dan Atitud 23m di atas aras laut di kawasan ladang UIE Selatan yang mengukuhkan kewujudan KMB.

Kesimpulan

Ekskavasi 2009-2010 telah berjaya mengesahkan tarikh KMB berdasarkan pentarikhan radiokarbon sekitar abad ke-15 Masihi. Sebelum ekskavasi ini, banyak jumpaan artifak telah direkodkan di seluruh Beruas-Manjung seperti sebahagiannya ada dipamerkan di Muzium Beruas. Namun, timbul isu apakah semua artifak mewakili KMB atau ada antaranya mewakili Kerajaan Gangga Negara? Berdasarkan data pentarikhan yang diambil daripada lapisan stratigrafi penemuan artifak tembikar dan seramik mencadangkan artifak tersebut dapat diwakilkan kepada KMB. Maka disimpulkan bahawa KMB telah wujud dan menjalankan kegiatan perdagangan di kawasan Pengkalan Bharu, Pantai Remis dan Kampung Kota yang berhampiran dengan Sungai Beruas. Data jumpaan permukaan mengukuhkan kewujudan kerajaan kuno tersebut.

Rujukan

- Abdul Halim Nasir. 1977. *Sejarah Perak Siri Pertama*. Kuala Lumpur: Jabatan Muzium.
- Abdul Latiff Abu Bakar. 1984. *Sejarah Di Selat Melaka*. Melaka: Persatuan Sejarah Malaysia, Cawangan Negeri Melaka.
- Fawzi Basri. 1986. *Cempaka Sari Sejarah Kesultanan Negeri Perak*. United Selangor Press Sdn. Bhd.
- Kamarul Baharin Buyung. 1989. Warisan Sejarah dan Budaya Negeri Perak, dalam *Esei-Esei Budaya dan Sejarah Perak*, Asrama Za'ba, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.
- Mohamad Hanif Md Noor. 2011. Arkeologi Di Daerah Manjung Dan Larut-Matang Selama: Kajian Kerajaan Awal. Tesis Ph. D, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang, Tidak Diterbitkan.
- Mohd Kassim Bin Haji Ali. 1989. Mata wang Perak dari perspektif sejarah, dalam *Esei-Esei Budaya dan Sejarah Perak*, Asrama Za'ba, Universiti Malaya, Kuala Lumpur.
- Mohd Yusoff Hashim. 1988. *Pensejarahan Melayu Nusantara, Kajian mengenai sumber, penghayatan, masalah dan tafsiran, naskhah-naskhah terpilih sejarah Melayu*. Kuala Lumpur: Teks Publishing Sdn. Bhd.
- Nurhadi Rangkuti, Inge Pojoh dan Naniek Harkantiningsih. 2008. *Buku Panduan Analisis Keramik*. Jakarta: Pusat Penelitian dan Pengembangan Arkeologi Nasional, Indonesia
- Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdul Rahman. 1998. *The Encyclopedia of Malaysia: Early History*. Kuala Lumpur: Archipelago Press
- Shellabear, W.G. 1986. *Sejarah Melayu*. Ipoh: Chee Leong Press Sdn. Bhd.